

Můj referát bude věnován termínu Nová jednoduchost a jeho cizojazyčným ekvivalentům, Neue Einfachheit a New Simplicity. Termínům, jež se občas mihnou i v naší literatuře. Cílem mého referátu je upozornit na možná nedorozumění způsobená překladem těchto termínů z cizích jazyků a na jejich zvláštní význam v souvislosti s českou soudobou hudbou.

Oba dva výše zmíněné cizojazyčné termíny, Neue Einfachheit i New Simplicity znamenají v překladu totéž, tedy „nová jednoduchost“, ovšem v kontextu svých jazykových oblastí nabývají každý vlastního významu. Pro jejich odlišení je budu tedy používat v originálním znění.

Nejprve zmiňme německý termín, die Neue Einfachheit. Tento termín, který označuje jeden ze směrů soudobé vážné hudby konce dvacátého století, se začal používat v německé muzikologické literatuře v průběhu sedmdesátých let. Neue Einfachheit ovšem zastřešuje celou řadu rysů hudby poslední třetiny dvacátého století. Frank Hentschel uvádí ve své studii „Wie neu war „die Neue Einfachheit“? výčet takových charakteristik, tedy například: návrat ke starým formám (symfonie, sonáta), návrat k tradičnímu, pozdně-romantickému obsazení (smyčcový kvartet, klavírní koncert, mše), ale také návrat k tonalitě, využívání citátů, užívání konsonantní harmonie stejně jako rehabilitování disonancí a jejich rozvodů a s tím spojený návrat emocionality a subjektivity do hudby. Klíčovou estetickou charakteristikou Neue Einfachheit však zůstává snaha o komunikaci s publikem, touha po porozumění skrze hudbu (opět) naplněnou emocemi a odpor k elitářství a materialismu serialismu. Tato reakce na vývoj poválečné avantgardy je zde charakteristická. Z takto široké definice ovšem jasně vyplývá jak vágní je toto označení a jak široké spektrum hudebních projevů může zastřešovat.

Vzhledem k výše uvedenému výčtu projevů Neue Einfachheit je zcela pochopitelné, že tento pojem byl v 80. a 90. letech v (německé) muzikologické diskusi často považován za pojem synonymní s termínem postmoderní hudba. Vždyť valná většina výše zmíněných znaků je často používána i pro některé projevy hudební tvorby postmoderny.

Přes všechny nepřesnosti v definování termínu se však zdá, že skupina skladatelů spojovaných s Neue Einfachheit (především Wolfgang Rihm, Peter Michael Hamel, Hans-Jürgen van Bose) měla velký (zásadní) vliv na hudební vývoj v německu konce dvacátého století (ve své studii to dokládá i Frank Hentschel). Přestože se německá muzikologie tímto tématem zabývala poměrně hojně, současná lexikografie ani historiografie, až na výjimky, o tomto fenoménu nepojednává. V německém MGG bychom termín Neue Einfachheit, mimochodem stejně jako die Postmoderne, hledali marně. Jediný slovník, který obsahuje heslo Neue Einfachheit je The New Grove Dictionary of Music and Musicians, ve kterém je ovšem toto heslo od Christophera Foxe značně stručné a nepřesné.

Nyní přistupme k anglickému termínu the New simplicity. Na rozdíl od jeho německého ekvivalentu byl termín new simplicity v anglofonní muzikologii reflektován mnohem řidčeji. Ani dva největší muzikologické slovníky, tedy MGG a Grove, neobsahují takové heslo. Přesto spojením New Simplicity se nejčastěji označuje generace britských skladatelů narozených zhruba ve čtyřicátých letech dvacátého století, kteří stejně jako jejich němečtí současníci cítili potřebu reagovat na překomplikovanost současného hudebního jazyka evropské avantgardy.

Zřejmě nejzásadnější postavou je zde skladatel Cornelius Cardew (nar. 1936), mimo jiné také zakladatel souboru Scratch Orchestra, který svou tvorbou, navazující na americké minimalisty, Johna Cage či Christiana Wolffa, ovlivnil celou další generaci skladatelů začínající se prosazovat v sedmdesátých letech. Z nich jmenujme alespoň Michaela Nymana, Howarda Skemptona či Gavina Bryarse. Všem je společné výrazné zjednodušení hudební struktury a užívání minimalistických technik. Jejich skladby často založené na varírování jednoduché melodie, nebo na drobných změnách harmonizace neměnné melodické linky, často hraničí s až banálností či naivitou. Též využití citátu starší hudby je pro New Simplicity běžné.

Ovšem stejně jako Neue Einfachheit je i označení New Simplicity značně vágní a pojímá poměrně široké spektrum kompozičních technik. Také poetika skladatelů označovaných tímto termínem je často velmi rozdílná.

Nyní však již přistupme k recepci termínu Nová jednoduchost a jejích cizojazyčných ekvivalentů v českém prostředí. V české literatuře se s tímto pojmem setkáváme zřídka. Nejčastěji je zde používán bez bližší specifikace, a tak není jasné, jací autoři jsou pod tímto označením míněni, případně se význam pojmu Nová jednoduchost mění od autora k autoru.

Např. Lenka Foltýnová ve své diplomové práci Redukcionistické tendence v artificiální hudbě po roce 1960 a jejich odraz v hudbě české uvádí pod názvem Nová jednoduchost oba výše zmíněné okruhy skladatelů. Tedy jak německou Neue Einfachheit, zde reprezentovanou W. Rihmem a Walterem Zimmermannem, tak i anglickou New Simplicity (Foltýnová zde nepřesně označuje skladatele jako H. Skempton či Christopher Newman jako americké). Tím, že Foltýnová spojuje obě dvě skupiny, je charakterizace tohoto směru ještě nepřesnější a vágnější, než v případě odlišování jednotlivých pojmů.

V diplomové práci Roberta Škardy zabývající se soubory soudobé hudby po roce 1990 v ČR, označuje pojem Nová jednoduchost generaci anglických skladatelů, jak jsme ji popsali výše.

Tato práce nám podává také důležité informace týkající se repertoáru souboru Agon. Autoři seskupení v tomto souboru, či s ním spolupracující patří totiž mezi hlavní představitele směru Nová jednoduchost v českém prostředí. Někdy je tato generace označována také jako český minimalismus, ovšem skladeb čistě minimalistických je v tvorbě těchto autorů nemnoho. Jedná se o generaci narozenou zhruba v 50. až 60. letech 20. století – jmenujme např. Miroslava Pudlák, Martina Smolku, Petra Kofroně, Petera Grahama, mimo okruh Agonu ještě brněnského autora Pavla Zemka (vl. jm. Pavel Novák), Josefa Adamíka ad.

Jak ze soupisu repertoáru Agonu vyplývá, zdají se nám inspirace a zájmy kmenových skladatelů tohoto souboru zřejmé. Již od svého založení v roce 1983 se Agon soustředil na provozování především minimalistické hudby, a samozřejmě také na provozování tvorby svých kmenových autorů a také na starší díla klasiků české Nové hudby. Ve výčtu skladeb provedených Agonem od jeho založení do konce 20. století bychom našli i díla Michaela Nymana, Howarda Skemptona či Cornelia Cardew, avšak ani jedno dílo Wolfganga Rihma, či jiného německého skladatele obdobného směřování.

Miroslav Pudlák používá označení Nová jednoduchost jasně a systematicky ve významu anglického ekvivalentu – New Simplicity. Například v jeho článku Nová jednoduchost – Nová složitost nastiňuje

nejpodrobněji vývoj tohoto směru. Přesto, že se o problematikou minimalismu a podobných směrů hlouběji zabýval a v osmdesátých letech se v některých svých skladbách nechal inspirovat některými minimalistickými kompozičními technikami, v současnosti považuje tyto za přežitek. A ani v 80. letech nikdy nepsal skladby čistě minimalistické estetiky.

Ovšem aplikování pojmu Nová jednoduchost, jakožto převzatého termínu, na tvorbu českou je poněkud problematické, neboť ze strany českých skladatelů se evidentně nejedná o jakékoli epigonství. Celkově v dílech této generace skladatelů nenajdeme díla, která jednoznačně čerpají z poetiky např. W. Rihma či Howarda Skemptona. Jde zde především o originální využití minimalistických prostředků, zejména co se týká redukce hustoty informací a o jeden ze všeobecných projevů postmoderní hudební produkce, tedy návrat emocionálního výrazu.

Zřejmě důležitou součástí estetiky minimalismu i Nové jednoduchosti, tedy Neue Einfachheit i New Simplicity byla také vědomá reakce na hudební avantgardu 50. (a 60.) let, což je v českém prostředí nepřesné. V důsledku omezení totalitním režimem byli totiž čeští autoři prakticky celou druhou polovinu 20. století odříznuti od nejaktuálnějšího hudebního vývoje ve světě. Poté co se čeští skladatelé ve „svobodných“ šedesátých letech seznámili s výdobytky Nové hudby, přišlo období normalizace a další vlna omezení. Zatímco se tedy v českých zemích skladaťelé stále vyrovnávali s odkazem Nové hudby, ve světě již sílily projevy postmoderních hudebních směrů, mezi nimi tedy i Nová jednoduchost. Na půdě českého, totalitou víceméně uměle udržovaného, tradicionalismu působila posléze minimalistická hudba prezentovaná v osmdesátých letech poprvé soustavně souborem Agon vedle Nové hudby jako další avantgardní výboj, spíše než jako reakce na ni.

Tato pozice minimalismu, či spíše Nové jednoduchosti, v Česku může mít za následek ono plynulé spojení tradičního chápání času či hudebních forem s některými prvky minimalistické estetiky či minimalistických technik. Evidentně by nebylo možné vytvořit tak radikální minimalistická díla jaká vznikala v 60. letech v USA, bez oné pomyslné protiváhy v podobě avantgardy 50. let. V českém ne-avantgardním prostředí tedy nutně musely vznikat díla syntetizující, jakkoli využívající aktuální prostředky.